

Magyarország beilleszkedése a Habsburg Birodalomba

A Rákóczi –szabadságharc veresége után az uralkodó III. Károly (1711-1740) osztrák császár és magyar király megtartja a szatmári békében rögzített pontokat.

- a résztvevők kegyelemben részesültek, sőt még a birtokaikat is visszakapták
- fenntartotta Magyarország és Erdély alkotmányát, de nem egyesítette a két országrészt
- biztosította a vallásszabadságot
- biztosította a rendi jogokat, egyes nemesi jogokat (szabad királyválasztás, ellenállási záradék) nem ad vissza

Az országot a Habsburg Birodalom részeként kezelte. Meg volt az ország különállása, viszont a függetlensége csak viszonylagos volt, mert Bécs befolyása alatt állt. A Habsburg Birodalom ekkor Közép-Európa legfontosabb állama volt.

A Pragmatica Sanctio:

III. Károlynak nem volt fiú örököse. Törvényt hoztak, hogy nőágon is öröklhető legyen a trón. Ez a Pragmatica Sanctio. Az 1722-23-as országgyűlésen a nemesek jogaik megerősítése fejében elfogadták. A törvénybe belefoglalták a közös védelem kötelezettségét és a két birodalom csak együtt öröklődhet.

Az uralkodó modernizálni kívánta az államszervezetet is. Továbbra is működött:

- Magyar Kancellária Bécsben, amely a király döntéseit közvetítette
- Magyar Kamara Pozsonyban, amely a pénzügyeket irányította
- Rendi országgyűlés (diéta) –Pozsonyban, amely a törvényhozás szerve volt

Ugyanakkor a felállított egy új hivatalt, a Helytartótanácsot Pozsonyban, amelynek elnöke a nádor volt, hatásköre az ország belső igazgatására terjedt ki (kivételesen a pénzügy és az igazságszolgáltatás).

Az országgyűlés felépítése és működése:

A király és a rendek együtt alkották meg az ország törvényeit a Pozsonyban ülésező rendi országgyűlésen, amelyet király hívott össze. A meghívólevélben meghatározta a megvitandó kérdéseket.

A rendi országgyűlés két kamarás:

1.) **felsőtábla**: személyesen vehettek részt rajta az arisztokraták, főpapok és a főispánok, élén a nádor állt

2.) **alsótábla**: a vármegyék 2-2 követe, a szabadkirályi városok követei vettek részt rajta, élén az országbíró állt

jogköre: az adó és az újonclétszám megajánlása

a jogalkotás és a törvényhozás lassú és körülményes volt

A vármegye felépítése és működése:

A nemesi vármegye élén a király által kinevezett főispán állt. A tényleges vezető a választott alispán volt. Szerve a közgyűlés. Feladatai:

- adók
- újoncozás
- közrend fenntartása
- hivatalnokok megválasztása
- követek megválasztása a rendi országgyűlésbe, akiket követutasítással láttak el.

Magyarország helyzete a XVIII. század elején

A török pusztítás

A török ellen vívott felszabadító háborúk és a Rákóczi szabadságharc küzdelmei megviselték az országot:

- a hódoltsági terület romokban hevert,
- az ország nagy területe elnéptelenedett,
- a lakosság számaránya visszaesett: 3,4-4 millió annyi, mint a XV. század végén. A demográfia mélypont 1711-ben volt.

Az emberveszteség okai:

- háborús áldozatok
- éhínség („kis jégkorszak”)
- fertőzések (a XVIII. században zajló pestis, kolera, stb.)

Ezért az elpusztult országrészek újranépesítésére volt szükség. A bevándorlók számára a lakatlan termőföldek voltak vonzóak.

Az újranépesítés formái:

1.) Szervezett betelepítés főként svábok=katolikus németek jöttek, akik szétszórtan telepedtek le.

A Habsburg kormányzat szervezett betelepítési politikába kezdett, melyet a nagybirtokosok is segítettek. Kedvezményeket, kiváltságokat adtak a betelepülőknek.

Céljuk: az adózó réteg növelése, katolikus hit terjesztése volt.

2.) Szervezés nélküli önkéntes bevándorlás során románok Erdélybe, ruszinok Kárpátaljára, lengyelek és szlovákok a Felvidékre és szerbek érkeztek a jobb élet reményében.

3.) Megindult egy **belső vándorlás** is (migráció), amelyben főként a magyarok vettek részt, visszatértek korábbi lakóhelyükre, az Alföldre és a Dunántúlra.

4.) Természetes szaporodás: jobb életkörülmények, béke miatt.

Az újranépesítés következményi:

Az újranépesítés következtében az ország népessége a 18. század végére megközelítette a 10 millió főt. De a magyarok aránya a XV. században 80% körül volt, a XVIII. sz. végére már csak 40% körüli, és főként az ország középső területein éltek. Soknemzetiségű állam lettünk.

A magyarországi nemzetiségek:

A magyar területeken élő nemzetiségek ún. „**csonka társadalmak**”, mert nincs nemességük, a vezető szerepet a papság és a vékony polgárság és értelmiség képviselte. Az egyházak meghatározó szerepet gyakoroltak a nemzetiségiek életére.

Szlovákok („tótok”): a Felvidék északi részein és az Alföld déli részein (pl.: Békés megye) telepedtek le

Románok („oláhok”): Erdélyben, a Partiumban, Szászföldön és dél-kelet Magyarországon éltek.

Szerbek („rácok”): a déli határőrterületeken és a Duna mentén éltek.

Horvátok: a Délvidéken és a horvát-dalmát területeken laktak.

Szlovének (vendek): a délnyugati területeken éltek.

Ruszinok (kárpátukránok): Kárpátalján éltek (észak-keleti országrész).

Németek: városi német polgárok,

evangélikus szászok: a Szepességben és Erdélyben éltek.

katolikus sváb parasztok: az elnéptelenedett országrészekbe telepítették őket, főként mezőgazdasági munkát végeztek.

Más népek, pl.: cigányság és a zsidóság elszórtan élt. A cigányság vándorló életmódot folytatott.

Magyarország újjáépítése

Az újjáépítés megindulása

1711 után megindulhatott a gazdaság felzárkózása Európához, azonban az ország egyes részei eltérő gazdasági szinten voltak.

- Az egykori Királyi Magyarország a legfejlettebb volt.
- A legelmaradottabb az egykori török hódoltság volt.
- Erdély köztes helyzetben volt, lassúbb fejlődés jellemezte, mint a másik két országrészt.

A mezőgazdaság volt a gazdasági élet központja.

Az ország helyzetét a mezőgazdasági viszonyok határozták meg.

A mezőgazdaság változásai a 18. században

- A Királyi Magyarország területén a nagybirtokon megjelenik a majorsági gazdálkodás.
- Ny-magyarországon új mezőgazdasági eljárások honosodnak meg.
 - istállózó állattartás
 - új, nemesített állatfajták (merinói juh, új szürkemarha)
 - vetésforgó
 - kapásnövények (kukorica, burgonya, dohány)
 - majorságokban szőlőtermesztés (jobbágy műveli, cserébe szőlődézmát szed a földesúr)

A volt hódoltság területén vad talajváltó rendszer felváltja a két-és háromnyomásos gazdálkodás és rideg (szilaj) állattartás jellemző

A volt hódoltság területén vad talajváltó rendszer felváltja a két-és háromnyomásos gazdálkodás és rideg (szilaj) állattartás jellemző.

A fejlődés hatásaként megindul az egyes országrészek felzárkóztatása és népesség és a termelés növekedése.

Az ipar helyzete

- A 18. századig a magyar ipar céhes keretek között működik.
- A parasztság önellátó gazdaságot folytatott.
- A 18. század első feléig tőke hiányában kevés a manufaktúra, csak a nagybirtokosok és az uralkodócsalád alapít.

Bányászat

A 18. században kiemelkedő szerepet tölt be.

- Modern (tőkés) vállalkozások jönnek létre.
- Új, nyugati szintű technológiák jellemzik, csak itt alkalmaznak gépeket.
- Selmezbányán állami bányatisztképző intézetet alapítanak.
- Arany-és ezüstabányászat: Alsó-Magyarország és Erdély
- Sóbányászat: Máramaros, Erdély
- Réz majd vasércbányászat: Szepesség

Kereskedelem

Kivittelt a mezőgazdasági termékek jelentették (élőállat, gabona, gyapjú, bor, dohány), a behozatalt késztermékek, iparcikkek jelentették.

A század folyamán a magyar külkereskedelmi mérleg pozitív volt.

Közlekedés

A 18. század a nagy csatornaépítések kora Európában, hiszen nagy tömegű árut csak vízen lehetett szállítani. A Dunának egyre nagyobb a szerepe.

A szárazföldi (szekér) kereskedelem korlátozott.

A felvilágosult abszolútizmus kísérlete Magyarországon

A **felvilágosult abszolútizmus** korát **Magyarországon** Mária Terézia uralmának második felétől, **1765-től** II. József haláláig, **1790-ig** számítjuk.

Mária Terézia uralkodása (1740-1780)

Pragmatica Sanctionak köszönhetően kerülhetett trónra. Trónra kerülésekor kitört az osztrák örökösödés háború (1741-1748), mert az európai hatalmak meg akarták szerezni a Habsburg Birodalmat. Frigyes, porosz király elfoglalja Sziléziát, de a bajor és a szász választófejedelem is támad. Mária Terézia a magyar rendektől kért katonai segítséget, akik rendi jogaik megerősítéséért cserében megszavazták a háborúhoz szükséges adókat és újoncokat. Így Mária Terézia megőrzi a trónját, de a hétéves háborúban (1756-1763) elvesztette Sziléziát.

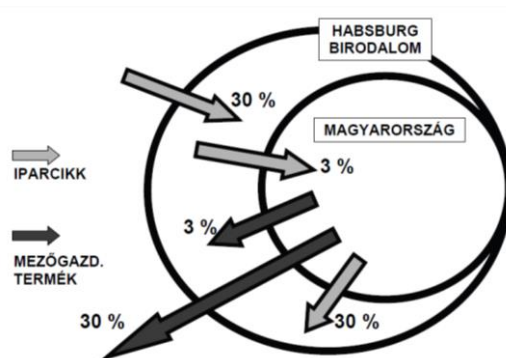
Rendeletei:

A felvilágosodás jegyében születtek.

Az állandó hadsereg fenntartásához növelni kellett a bevételeket, ezért a felvilágosodás jegyében felülről, rendeletekkel és reformok útján akart változtatni az ország helyzetén. Az állam működését olcsóbbá akarta tenni, Csehországban és Ausztriában megadóztatta a kiváltságos rétegeket. Mivel Magyarországon a rendek erős hatalma miatt nem szavazták meg a nemesek megadóztatását, így az 1754-ben bevezetett vámrendeletével csapolta meg a nemesek jövedelmét.

a) 1754. Kettős vámrendelet

A birodalom körül kettős vámhatár jött létre.

A **külső vámhatárt**, az egész birodalmat választotta el külföldtől, elősegítte az iparcikkek kivitelét, de nehezítette a behozatalát. Ezzel a merkantilista gazdaságpolitikával a birodalom iparát fejlesztette.

A **belső vámhatár** Magyarországot választotta el a birodalom örökös tartományaitól. Ezzel Magyarország az örökös tartományok élelmiszer- és nyersanyagszállítója és iparcikkeinek felvevő piaca lett

A rendelettel a **célja** az volt, hogy az olcsó magyar élelmiszert a birodalmon belül tartsa, de a cseh és osztrák manufaktúráknak ne legyen vetélytársa.

Következményeként Magyarország gazdasági szerkezete eltorzult, egyoldalúan mezőgazdasági jellegű lett.

Magyarázata: a birodalmat gazdasági egységnek tekintették és mindenütt az adottságoknak leginkább megfelelő ágazatokat fejlesztették

b) 1767 Urbárium / Urbéri rendelet

Mivel a földesurak bekapcsolódtak a mezőgazdasági árutermelésbe növelték a terményadót és a majorsági földjeiket, és az utána járó a robot mennyiségét is, így a jobbágyok az állami adót már nem mindig tudták kifizetni. A rendelettel az uralkodó célja, országosan egységesen szabályozni a jobbágyok földesúri adóit, ezzel megvédeni az állami adót. Ezért felmérettette, és rögzítette a jobbágytelkek nagyságát, ezzel hozzájárult a parasztság rétegződéséhez.

Maximálta a földesúrnak fizetendő adókat, egész telek után

- évi 1 Ft pénzádó,
- kilenced
- heti 1 nap ígás, vagy 2 nap gyalogrobottal tartozott a jobbágy.

a rendelettel beavatkozott a földesúr és a jobbágy viszonyába.

c) 1777. Ratio Educationis/oktatási rendelete

célja: minél több gyermek járjon 6-12 év között iskolába (még nem általános tankötelezettség!)

hatása:

- egységes iskolaszervezet jött létre
- egységes tanmenetek létrehozása
- az állam szerepet vállalt az oktatásban

II. József uralkodása (1780-1790)

Hatalomra kerülésekor központosított és egységes birodalom megteremtését tűzte ki célul. Ezért elutasította a rendi hagyományokat és a nemesi előjogok felszámolására törekedett. „Kalapos” királynak hívták, mert nem koronáztatta meg magát magyar királynak, hogy ne kelljen megesküdnie a rendi jogok biztosításra.

Az állandó hadseregére és a bírói szervezetre támaszkodva irányítja az országot a rendi gyűlés mellőzésével.

1.) Rendeletei:

10 év alatt 6000 rendeletet adott ki.

Szinte minden társadalmi csoportot maga ellen hangolt intézkedéseivel.

a) feloszlatta azokat a szerzetesrendeket, amelyek nem végeztek oktatást vagy betegápolást

b) 1781. Türelmi rendelet

biztosította a protestánsok szabad vallásgyakorlatát és a protestánsok hivatalviselését

b) 1785 jobbágyrendelet

védte őket a földesúri önkény ellen

eltörölte a jobbágy név használatát

biztosította a jobbágyok szabad költözködését

a földesúr engedélye nélkül is tanulhattak mesterséget, ezzel az ipar számára akart kívánt szabad munkaerőt biztosítani,

szabadon házasodhattak

c) 1784 nyelvrendelet

A birodalom hivatalos nyelve a német lett, mert eszményképe az egységes állam volt. A rendelet tiltakozást váltott ki és felhívta a figyelmet a magyar nyelv ügyére, a nemzeti múlt ápolására.

d) Közigazgatási reform

a rendiség gyengítésére megszüntette a vármegyéket és helyett 10 kerületre osztotta az országot

e) a nemességet is meg akarta adóztatni, ezért népszámlálást és birtokösszeírást rendelt el

2.) Bukásának okai

a) Belpolitikai

Reformjainak nincs társadalmi bázisa, csak egy csekély számú, felvilágosult nemesi értelmiségből (jozefinisták) álló tábor támogatja. Nem vette figyelembe sem a nemzeti érzést, sem a társadalom fejlettségi fokát.

Rendeleteivel ellenszenvet váltott ki:

- a szerzetesrendek felosztatása, sérti a katolikusokat
- nem koronáztatta meg magát, és rendeletekkel kormányzott, sérti a rendi nemességet
- jobbágyrendelete, sérti a földesurakat
- temetkezési rendelete, mindenkit sért

b) Külpolitikai

Sikertelen háborút vívott a török ellen (1788), a háború miatt az egész ország elégedetlen. A magyar rendek már a porosz királlyal tárgyaltak a Habsburg-ház trónfosztásáról.

Amikor (1789-ben) kitört a francia forradalom, a forradalmi hullámtól félve a nemesség minden reformtól elzárkózott

Halálos ágyán a türelmi- és jobbágyrendelet kivételével minden intézkedését visszavonta.

II. József kudarca és a kompromisszum helyreállítása

A rendi dualizmus helyreállítása

I. Józsefet, testvére II. Lipót (1790-1792) követte a trónon, aki hamar megszilárdította hatalmát: leszerelte a rendeket, semlegesítette a poroszokat, és békét kötött a törökkel.

A magyar rendeket engedményekkel, az országgyűlés összehívásával és fenyegetéssel pl.a földesurak ellen hangolta a jobbágyokat, kompromisszumra kényszerítette. A Habsburgok lemondtak a rendeleti kormányzásról, a koronázás után nádort választott, biztosította Magyarország alkotmányos önállóságát, hangsúlyozva, hogy saját törvényei szerint kormányozandó. Cserében a rendek a függetlenedési törekvéseikről mondtak le. Így visszaállította a rendi dualizmust. (Az uralkodó a rendekkel együtt kormányoz.)

A magyar jakobinus mozgalom:

II. Lipót fia, I. Ferenc (1792-1835) követte a trónon. uralkodása idején visszatér az abszolutizmushoz. Erős rendőri uralmat és besúgórendszert működtet. Elutasította a változásokat, pedig a francia forradalom kitörésekor, a rendek segítettek a Habsburgoknak a franciákkal vívott háborúban, a magyar országgyűlés megszavazta a háborús hozzájárulást (adók, újoncok). Az Udvar elzárkózott a reformok elől, ezért a felvilágosodás hívei szervezkedni kezdtek. A magyar jakobinus mozgalom vezetője Martinovics Ignác, aki két titkos szervezetet alakított ki.

1.) Reformátorok Társasága

céljuk: Magyarország független legyen

2.) Szabadság és Egyenlőség Társasága:

céljuk: polgári demokratikus köztársaság létrehozása, ha kell forradalommal

Az összejöveteleiket a titkosrendőrség figyelte, így a szervezkedés még az elején kitudódik, vezetőit 1795-ben a Vérmezőn kivégzik: Martinovics Ignácot, Hajnóczy Józsefet, Szentmarjay Ferencet, Laczkovics Jánost és Sigray Jakabot. Számos tagját hosszú várfogságra ítélik (pl KazinczyFerencet).

a mozgalom hatásaként I. Ferenc elutasított minden magyarországi kezdeményezést.

Napóleoni háborúk-fellendülés és válság

A magyar jakobinus mozgalom felszámolása után a rendek támogatták a Habsburgokat a franciák elleni harcokban. Napóleon 1809-ben betört az országba, nemesi felkelést hirdet, de a nemesség kitartott a Habsburgok mellett és Győrnél súlyos vereséget szenvedtek.

A háborús időszak kedvezően hatott a termelésre, a hadsereg ételmezése és az állatok eltartása biztos piacot jelentett a magyar gabonának. A gabonaexport mellett nőtt a gyapjúexportunk is. A háborús konjunktúra (gazdasági fellendülés) javított az árutermelő nemesség helyzetén. A középnemesség is egyre inkább bekapcsolódik az árutermelésbe és megerősödik egy új, főleg zsidó származású tőkés réteg.

A következő években a súlyos pénzügyi gondokkal (infláció, hadikiadások, hadisarc) küszködő Habsburgok leértékelték a papírpénzt (devalváció), így akinek papírpénzben volt a vagyona jelentős veszteségeket szenvedtek el. A napóleoni háborúk végével pedig a gazdasági fellendülés is vége lett. A nehéz helyzetbe került polgárosodó nemesség nyitott vált az újítások iránt.

Háborúk társadalmi hatása:

a) főnemesség

- aránya: 10 millió lakosból kb. félmillió a főnemes
- hatalmas területekkel rendelkeztek (10 000 hold felett)
- modernizálták a gazdaságukat
- a birodalmi arisztokrácia köréből házasodott
- udvarhű politikát folytattak
- a legfőbb méltóságokat ők töltik be
- néhányan felvilágosult főnemest felelőséget vállalt az országért, pl. Festetics György: Georgikon, 1797, mezőgazdasági főiskola Széchenyi Ferenc: 1802, Magyar Nemzeti Múzeum

b) köznemesség

- birtokuk területeik nagysága változó (bocskoros nemesség, armális nemesség, föld nélküli)
- ők irányították a vármegyét
- részt vettek az országgyűlésen
- nyitottak a gazdasági és a politikai reformok iránt
- a magyar értelmiség jelentős bázisát adták

c) városok

- jelentőségük nő,
- XVIII. sz. végére a lakosság 14% százaléka városokban élt
- gazdasági központ: Pest, Buda, Óbuda
- új réteg alakul a kereskedőpolgárság, aki megerősödik
- céhes keretek, de nő a manufaktúrák száma
- értelmiségiek létszáma nő: államapparátus bővülése, oktatás, gazdaság fejlődése miatt

d) jobbágyság

- az ország lakóinak $\frac{3}{4}$ -e
- jelentős a telkek aprózódása
 - egésztelkes, jobb módú módos jobbágyság-vékony réteg, napszámmal, alkalmi munkásokkal dolgoztatott

- középparasztság: féltelkesek
- zsellérek:
 - ✓ 1/8-nál kisebb telekkel rendelkező házas zsellérek (bérmunka)
 - ✓ házatlan zsellérek (napszámos)